

OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA TALABALARINING DIZAYNERLIK QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI

Murodova Nafisa San'atjonovna,
Buxoro davlat pedagogika instituti, 13.00.02 – ta'lim tarbiya nazariyasi va metodikasi
ixtisosligi 1-bosqich tayanch doktoranti
<https://orcid.org/0009-0006-5080-4228>
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.04.1.036>

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Ijod”, “Ijodiy qobiliyat”, “Ijodkorlik” va “Ijodiy faoliyat” va “Dizaynerlik qobiliyati” tushunchalari tahlil qilinib, oliy ta'lim muassasalari talabalarining dizaynerlik qobiliyatini shakllantirish va rivojlantirish bosqichlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Ijod, ijodiy qobiliyat, ijodkorlik, dizaynerlik qobiliyati, ijodiy faoliyat, talabalar, rivojlantirish, bosqich, bo'lajak texnologiya fani o'qituvchi, ijodiy shaxs, bilim berish.

ВОЗМОЖНОСТИ РАЗВИТИЯ ДИЗАЙНЕРСКИХ НАВЫКОВ У СТУДЕНТОВ ВУЗОВ

Муродова Нафиса Санъатжоновна
Бухарский государственный педагогический институт, Докторант первого курса
по специальности 13.00.02 – Теория и методика образования и обучения

Аннотация: В данной статье проведен анализ понятий “Творчество”, “Творческий способность”, “Творческая деятельность” и “Дизайнерская способность” а также описано этапы формирования и развития дизайнерских способностей студентов высших образовательных учреждений.

Ключевые слова: творчество, творческие способности, креативность, дизайнерские способности, творческая деятельность, студенты, развитие, этап, будущий учитель технологии, творческая личность, образование.

OPPORTUNITIES FOR DEVELOPING DESIGN SKILLS IN UNIVERSITY STUDENTS

Murodova Nafisa Sanatjonovna
Bukhara State Pedagogical Institute, first-year doctoral student in specialty 13.00.02 –
Theory and methodology of education and training

Abstract: This article analyzes the concepts of “Creativity”, “Creative ability”, “Creative activity” and “Design ability” and also describes the stages of formation and development of design abilities of students of higher educational institutions.

Keywords: creativity, creative abilities, design abilities, creative activity, students, development, stage, future technology teacher, creative personality, education.

Kirish. Mamlakatimizda oliy ta'limni isloh qilishga alohida e'tibor qaratilib, talabalarning zamonaviy bilimlarni egallashi, yetuk mutaxassis bo'lishi, yuksak ma'naviyatli bo'lib yetishishlari, ularning ijodiy va intellektual salohiyatini yuzaga chiqarish bo'yicha salmoqli ishlar olib borilmoqda. Biz “Texnologik ta'lim” yo'nalishlarida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash va ularning dizaynerlik qobiliyatlarini rivojlantirish muammolarini o'rganar ekanmiz, “Ijod”, “Ijodkorlik» va «ijodiy qobiliyat», “Ijodiy faoliyat”, “Dizaynerlik qobiliyati” tushunchalari yoritilgan ilmiy adabiyotlarga manbalarga murojaat qilib, olimlarning va tadqiqotchilarning ta'riflarini va fikrlarini tahlil qildik.

Asosiy qism. Ijod – intuitsiya, intellektual qobiliyat, doimiy izlanish, ko'tarinkilik, yutuqlar quvonchi, ilhomlanish va to'lqinlanishlar hamda intilish bilan bog'liq bo'lgan ongli faoliyat bo'lib faqat ijodkor shaxs tomonidan amalga oshiriladi.

T.Kudryavseva ijodning ikkita shaklini ajratadi:

- ijodkorlik «o'zi uchun kashfiyot» sifatida

- ijodkorlik «boshqalar uchun kashfiyot sifatida» [1].

Ijod shaxsdagi yaratuvchilik faoliyati sifatida shakllangan intellektual qobiliyat, kreativligi, ijodiy fikrlash, nostandart fikrlash, intuitsiya, mustaqillik kabi qobiliya va fazilatlarining mavjudligi bilan uzviy bog‘liqdir. Shunga o‘xshash ko‘plab fikrlar va ta’riflarni umumlashtirsak: Pedagogik adabiyotlardagi berilgan tushuncha va fikrlarda “ijod” bu amaliy faoliyat bo‘lib, uning natijasi yangi g‘oya, buyum, mahsulot sifatida namoyon bo‘ladi, shuningdek moddiy olam yoki ma’naviy madaniyatni o‘zgartirishning yangi metodlarini aniqlashdan iborat bo‘ladi. Ijod natijasi haqiqiy yangi, bu yangilik obyektiv va ijtimoiy ahamiyatga ega bo‘ladi.

Ilmiy adabiyotlarda ijod – insonning faoliyat turi bo‘lib, unga ijodiy vazifa hamda ijod uchun obyektiv sharoitlar mavjudligi; ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatliligi; ijod uchun shaxsiy sifatlar – bilim, ko‘nikma, malakalar va ijodiy qobiliyatlar mavjudligi; ijod natijasining yangiligi va originalligi kabi xususiyatlar keltirilgan. Ilmiy adabiyotlarda ijodiy qobiliyatlar motivatsiya, temperament va aqliy qobiliyatlar bilan bog‘liq bo‘lgan guruhlariga ajratiladi. Ijodiy qobiliyatni rivojlantirishga intellektual faoliyat emas, balki yetarli bilim asosida bajariladigan amaliy faoliyat ko‘maklasha oladi.

A.N.Luk fikricha, «ijodiy qobiliyatlar o‘z-o‘zidan ijodiy yutuqlarga aylanib qolmaydi. Natijaga erishish, ijodiy yutuqlarni qo‘lga kiritish uchun fikrlash mexanizmini ishga tushiradigan «dvigatel» yoki «yurgizish kamari» kerak. Boshqacha aytganda, hoxish va iroda zarur, «motivatsion asos» kerak» [2].

Ijodiy qobiliyat faqat amaliy faoliyat jarayonida shakllanadi va rivojlanib boradi. Demak, ijod, ijodiy faoliyat shaxsdan ijodiy faollikni talab etadi. Ijodiy qobiliyat rivojlanishi uchun shaxs o‘z-o‘zini takomillashtirib borishi lozim. Talabalarda ijodkorlikni shakllantirish uzluksiz ta’lim va tarbiyaning barcha bosqichlarida muhim ahamiyat kasb etadi, ayniqsa oliy ta’limda turli sohalarining taraqqiyotini ta’minlaydigan malakali mutaxassislarini tayyorlanadi.

Oliy ta’lim muassasalarida tayyorlanayotgan bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarining ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish muhim bo‘lib, ular kelajakda maktab o‘quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini shakllantiruvchisi hamda ijodkorlikka undovchisi hisoblanadi. «Ijodkorlik» esa - ijodkor ishi, ijodkorga xos faoliyat, yaratuvchilik [3] kabi tushunchalarni o‘z ichiga oladi.

Ijodkor shaxsda ijodga barqarorlik, ijodiy faollik, faoliyatning bir necha turida ijtimoiy va shaxsiy ahamiyatli ijodiy natijalarga erishish imkonini beradigan motivatsion-ijodiy yo‘nalganlik namoyon bo‘ldadi. Ijodkor sifatida shaxsning oldinga doimiy intilishi unga berilgan genetik sifatlarining rivojlanishiga, yangi ijtimoiy o‘zgarishlarga tez moslashishiga va o‘z o‘zini doimiy rivojlantirish uchun asos bo‘ladi.

Bugungi kunda axborotning tez kirib kelishi, bilimlarning tez yangilanishi, texnika va texnologiyalarning o‘zgarishi aynan ijodkor shaxsga, ya’ni yangicha fikrlashga, o‘z oldiga qo‘yilgan vazifani mustaqil hal qilishga, nostandart yechimlarni topishga, kreativ fikrlashga, muammolarni mustaqil hal qilishga umuman olganda «yangilik yaratuvchisiga»ga bo‘lgan ijtimoiy ehtiyoj kelmoqda.

Bizning fikrimizcha oliy ta’lim muassasasida tayyorlanadigan bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchisi o‘zida ijodiy qobiliyatni shakllantirgan, kreativ fikrlaydigan, tashabbuskor, yangi g‘oyalarni ilgari surishga qodir, qiziquvchan, o‘zini ijodiy faoliyat natijasini namoyon qila oladigan, izlanuvchanlik va yaratuvchanlik sifatlarini egallagan ijodkor shaxs sifatida shakllangan bo‘lishi lozim.

O‘tkazilgan izlanilar shuni ko‘rsatdiki, shaxs ijodiy qobiliyati faqat aqliy faoliyat emas, balki ko‘p qirrali amaliy faoliyatda shakllanadi hamda rivojlanadi, namoyon bo‘ladi. Bunda tug‘ma iqtidor, temperament, xarakter hal qiluvchi rol o‘ynamaydi.

Oliy ta’limda ijodiy faoliyatni amalga oshirishda talabalarining ijodga va ijodkorlikka qiziqishi, intilishi, irodaligi, maqsad sari intilishi, kayfiyati, ilhomi va o‘z ijodiy ishi natijasidan faxrlanishi muhim hisoblanadi.

“K.A.Abulxanova-Slavskayaning “Shaxs faoliyati va psixologiyasi” nomli ilmiy ishida yozishicha, ijodiy faoliyat bu faoliyat subyektlarning obyektga va bir-biriga nisbatan faol, ta’sir vositalari va dasturlar bilan vositalangan munosabatlarining o‘z-o‘zini rivojlantiradigan tizimi” [4].

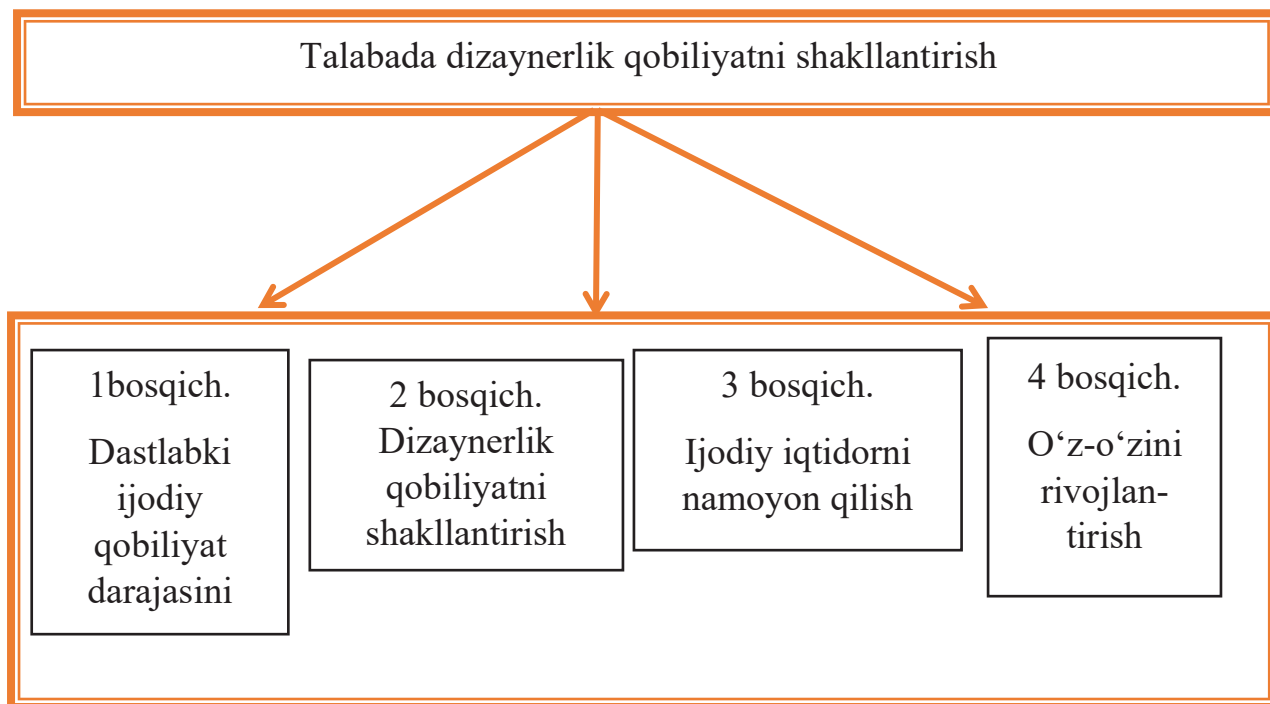
“Texnologik ta’lim” yo‘nalishi bo‘yicha talabalarga kelajakda maktabda “texnologiya” fanini o‘qitishda o‘quvchilarda tikuvchilik hamda rang tasvir bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish nazarda tutiladi. Bunda talabalarda dizaynerlik qobiliyatlarini shakllantirish muhim hisoblanadi.

M.N.Marchenkoning fikricha dizaynerlik qobiliyati shaxsning dizaynerlik faoliyatni yuritishda namoyon qiladigan individual sifatlaridir [5].

S.N.Zemelyov esa dizaynerlik qobiliyati shaxsning fikrlash, tasavvur qilish, xotira kabi individual-psixologik xususiyatlarni hamda ijodiy ko‘nikma va malakani o‘z ichiga olgan bir-biri bilan o‘zaro bog‘liq bo‘lgan kompleks sistema sifatida qaraydi [6].

M.I.Belyayevaning fikricha talabalarning dizaynerlik qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan ta’lim muhitini yaratish lozim [7].

Bizning fikrimizcha oliy ta’lim muassasalarida “Texnologik ta’lim” yo‘nalishi talabalarining dizaynerlik qobiliyatlarini shakllantirish uchun rivojlantiruvchi muhit yaratilishi lozim (1 rasm).

1-rasm. Talabada dizaynerlik qobiliyatni shakllantirish bosqichlari

Birinchi bosqichda guruhdagi talabalarining dastlabki ijodiy qobiliyatlari darajalari aniqlanadi. Bunda talabalar ijodiy qobiliyatiga qarab past, o‘rta va yuqori darajalarga ajratiladi. Har bir darajadagi talabalar bilan alohida o‘rgatuvchi va rivojlantiruvchi tadbirlar amalga oshiriladi. Ikkinchi bosqichda aniqlangan darajalarga qarab dizaynerlik qobiliyatni shakllantirishga qaratilgan ishlar amalga oshiriladi. Bu jarayon darsda va darsdan tashqari faoliyatlarda tashkil etiladi. Talabada dizaynerlik qobiliyati shakllangunga qadar bu jarayon olib boriladi. Albatta bunda talabada motivatsiya uyg‘otish muhim hisoblanadi. Uchinchi bosqichda talabalarga mustaqil topshiriqni bajartirish orqali o‘z iqtidorini namoyon qilishga imkon beriladi. To‘rtinchi bosqichda talabaning o‘z o‘zini rivojlantirish kompetensiyasini rivojlantirishga qaratilgan master klass va treninglar tashkil qilinadi.

Xulosa. Buning uchun quyidagi didaktik shart sharoitlar amalga oshirish lozim: jihozlangan amaliyot xonalari va kerakli uskunalari bilan ta’minlash; talabalarining dizaynerlik qobiliyatini rivojlantirish uchun ijodiy muhit yaratish; loyihali topshiriqlar ishlab chiqish, amaliy topshiriqlarning murakkablik darajasini to‘g‘ri hisobga olish, dizaynerlik qobiliyatni rivojlantirishga qaratilgan ilg‘or shakllari, faol metodlardan foydalanish, talabalarni faol izlanishli faoliyatiga yo‘naltirish; talabalarni mustaqil ijodiy ishlashga yo‘naltirish, ijodiy ish

natijasini rag‘batlantirish kabilar.

Yuqoridagilardan ko‘rinib turibdiki, bo‘lajak texnologiya fani o‘qituvchilarining dizaynerlik qobiliyatlarini rivojlantirish ularning ta’lim jarayonidagi faolligini va ijodkorligini oshirishda ham muhim sanaladi.

Foydalanilgan manbalar

Кудрявцева Т.В. Формирование педагогической компетенции социального работника: технологический подход. // Т65 Трансформация научных парадигм и коммуникативные практики в информационном социуме: сборник научных трудов. Томский. – 2010 г. – С 233.

Лук А. Н. Юмор, остроумие, творчество -М.: «Искусство», 1977 - 184 с.

Ҳасанбоев Ж., Х.Тўракулов, М.Хайдаров, О.Ҳасанбоева, Н.Усманов. Педагогика фанидан изоҳли луғат. Т.: “Фан ва технология”, 2009, - 388 бет. 672 б.

Абульханова - Славская К. А. Деятельность и психология личности - М: Наука,- 1980.-335 с.

Марченко М.Н. Влияние дизайнерской деятельности на развитие способностей обучающихся к творчеству // Международный журнал экспериментального образования. 2013. № 11-3. С. 201-203. 11.

Земелёв С.Н. Развитие дизайнерских способностей в учебной деятельности слушателей системы повышения квалификации // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И.Герцена. 2008. № 32 (70). С. 66-71.

М.И.Беляева. Развитие дизайнерских способностей студентов — будущих учителей технологии. Вестник новгородского государственного университета 2015 №88.

San’atjonovna M. N. Use of infographics method in teaching students design science // Sustainability of Education, socio-economic science theory. – 2023. – Т. 1. – №. 11. – С. 88-91.

San’atjonovna M. N. The importance of developing special skills in preparing students for design activity //International journal of scientific researchers.

Murodova N. Talabalarning texnik ijodkorligi kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish //Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 39-41.

Murodova N. Talabalarning ijodkorlik qobiliyatini rivojlantirish, ijodkorlik qobiliyatining mohiyati //Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. 2. – С. 19-21.

Olimov Q. T. Advanced foreign experiences in modern education and innovative technologies //Bukhara-2015.-81.

Sayfullayeva D. A. Methodology of using autocad software in developing technical creativity of students. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal (GIIRJ) № 10.2022. – В-661-671